

ISTORIE

Adonis (pseudonimul lui 'Alī Aḥmad Sa'īd) este unul dintre cei mai importanți și mai influenți scriitori arabi contemporani (Edward Said l-a numit „cel mai îndrăzneț și mai provocator poet arab al zilelor noastre“). S-a născut în 1930, într-un sat din vestul Siriei, într-o familie de mici proprietari de pământ, de religie șiiită alawită. A studiat dreptul și filozofia la Universitatea din Damasc. În 1956 a emigrat din Siria în Liban, unde în 1973 a obținut un doctorat în literatură arabă la Université Saint-Joseph din Beirut. În 1980 a plecat din Liban, din cauza războiului civil, și de atunci trăiește în Franța, la Paris. Criticile la adresa religiei islamice și a regimului politic sirian i-au atras de-a lungul timpului diverse acuzații, persecuții și mai multe amenințări cu moartea. În anul 1995, a fost exclus din Uniunea Scriitorilor Arabi. Este autorul a douăzeci de volume de poeme, care, în opinia criticii literare, constituie pentru poezia arabă o contribuție la fel de importantă precum cea a lui T.S. Eliot în poezia engleză. Alături de acestea, a publicat eseuri despre cultura și literatura arabă și traduceri în arabă (prima traducere completă a *Metamorfozelor* lui Ovidiu, traduceri din Racine, Georges Schehadé, Saint-John Perse și Yves Bonnefoy). A primit numeroase premii și distincții literare, printre care prestigiosul Premiu Goethe al Orașului Frankfurt, iar începând din 1998 a fost nominalizat de mai multe ori la Premiul Nobel pentru Literatură.

Houria Abdelouahed este psihanalistă și traducătoare. S-a născut în Maroc, dar trăiește în Franța. Este conferențiar la Université Paris 7 „Denis Diderot“. Printre lucrările sale se numără: *La visualité du langage* (1998), *La langue et le miroir* (2006), *Le regard d'Orphée* (2009, împreună cu Adonis), *Figures du féminin en islam* (2012), articole despre limba și cultura arabă și despre emanciparea femeii musulmane. A tradus în limba franceză mai multe cărți ale lui Adonis: *Al-Kitāb* (*Le livre*, eseu), *Diwān al-Shi'r al-'Arabī* (*Le Diwān de la poésie arabe classique*, eseu, traducere semnată împreună cu autorul) și *Tārīḥ Yatamazzaq fī Ġassad 'Imra'ah* (*Histoire qui se déchire sur le corps d'une femme*, poeme).

ADONIS

în dialog cu HOURIA ABDELOUAHED

ISLAMUL ȘI VIOLENȚA

Traducere din franceză și note de
Laura Sitaru

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Marieva Ionescu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Radu Dobreci, Carmen Petrescu

Tipărit la Real

Adonis

Violence et islam. Entretiens avec Houria Abdelouahed

© Éditions du Seuil, 2015

© HUMANITAS, 2016, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Adonis

Islamul și violența / Adonis în dialog cu Houria Abdelouahed;

trad.: Laura Sitaru. – București: Humanitas, 2016

ISBN 978-973-50-5280-5

I. Abdelouahed, Houria

II. Sitaru, Laura (trad., note)

291.73

297

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Avertisment

După moartea profetului Mahomed a fost înțemeiat primul califat, iar islamul s-a transformat în regim politic. Religia a fost întrebuițată și ea în luptele pentru putere. Poporul, unit la început în jurul profetului său, a cunoscut mai apoi dezbinări, neînțelegeri și dispute. Islamul a devenit prin urmare un război ideologic, iar Coranul a fost interpretat în funcție de interesele aflate în conflict. Astfel, a apărut cultura *hadīth*-urilor* și a consensului teologic (*al-ijmā‘*).

Islamul din zilele noastre este islamul trecutului.

Iar volumul de față ia în discuție acel islam, alături de cultura căreia i-a dat naștere. Pentru a înlătura orice confuzie, vom face precizarea că nu va fi vorba decât despre islamul politic, de la întemeierea primului califat până astăzi.

* Consemnări ale cuvintelor sau faptelor profetului Mahomed, care au devenit a doua sursă a legii religioase islamice, după Coran. (N.tr.; notele autorului vor fi numerotate cu cifre arabe, iar notele traducătorului, cu asteriscuri.)

6 ISLAMUL ȘI VIOLENȚA

Ne propunem să discutăm despre violență în islam din perspectivă filozofică și psihanalitică într-o lucrare viitoare.

Paris, august 2015
Adonis și Houria Abdelouahed

O primăvară fără rândunici

HOURIA: Adonis, cum s-ar explica eșecul primăverii arabe?

ADONIS: La început, revolta arabă părea să semene cu o deșteptare. O minunată deșteptare. Însă evenimentele care au urmat așa-zisei primăveri arabe au demonstrat că nu a fost vorba despre o revoluție, ci mai curând despre un război, și că în locul unei insurecții împotriva tiraniei s-a instalat o altă tiranie. Sigur, au existat forțe de opoziție care nu au recurs la violență, însă acestea au fost zdrobite sub greutatea evenimentelor care au urmat imediat după începutul revoltei. În plus, această revoluție s-a dovedit mai degrabă confesională și tribală, nu civică, mai degrabă musulmană, nu arabă. Or societatea arabă ar fi trebuit să se schimbe radical.

H: Prin radical eu înțeleg o schimbare în plan politic, dar și social, economic, cultural.

A: Exact. Numai că această schimbare s-a lovit de eterna dezbatere despre religie și politică. Oamenii, privați de drepturile lor, au avut în minte

un singur gând – să răstoarne puterea în funcție –, fără să acorde suficientă atenție problemei instituțiilor, educației, familiei, libertății femeii și a individului. A lipsit astfel reflecția asupra modalităților de a crea o societate civilă, mai exact o societate a cetățeanului.

H: Vrei să spui că greșeala a venit din faptul că oamenii, striviți de puterea politică, n-au reușit să miște lucrurile în sensul unei schimbări reale și n-au conștientizat complexitatea implicită oricărei schimbări.

A: Sigur. Este vorba de o eroare de viziune: într-o societate precum societatea arabă, nu se poate face o revoluție care să nu aibă la bază laicitatea. Pe de altă parte, legătura organică între rebelii care și-au asumat așa-zisa revoluție și forțe din exterior a reprezentat o a doua mare greșeală. În loc să acționeze independent, s-au aflat în strânsă legătură cu forțe străine.

H: Ei sunt cei care au cerut intervenția Occidentului, sau, mai curând, Occidentul a profitat de situație pentru a ține sub control începutul revoltei?

A: Amândouă. Iar urmările sunt dezastruoase. Legătura cu exteriorul a adus prejudicii acestei mișcări. Putem adăuga aici și violența armată, care a jucat un rol important în eșecul revoluției. Din afară veneau cantități enorme de arme sofisticate; este evident că revoluționarii nu puteau obține astfel de arme fără ajutor extern. Rezultatul: în loc să destabilizeze regimurile dictatoriale, și-au distrus propriile țări.

H: Dacă ne gândim însă la Siria, aici și regimul a participat la distrugerea țării, făcând un adevărat carnagiu.

A: Adevărat. Însă o revoluție care dorește schimbarea nu poate să-și distrugă propria țară. Este adevărat că regimul a fost violent, dar era de datoria revoluționarilor să nu lase țara să se cufunde în haos. Ba mai mult, fundamentalismul a reapărut în scenă mai bine organizat și mai violent. Astfel, de la speranța și dorința de a trăi vremuri mai bune s-a ajuns la obscurantism, iar în loc de schimbarea aducătoare de speranță trăim un veritabil dezastru. În plus, nici un cuvânt despre libertatea femeii. Putem să vorbim despre o revoluție arabă atâta vreme cât femeia arabă este în continuare prizoniera șariei? Recursul la religie, interpretată și folosită în scopuri ideologice, a transformat primăvara arabă într-un infern.

H: Clericii au profitat deci de situația instabilă ca să răstoarne revoluția, sau putem spune că individul arabo-musulman rămâne, în forul său interior, profund și fundamental atașat de religie?

A: Revoluția este oglinda celor care o înfăptuiesc. Astfel, importanța unei revoluții într-o țară anume decurge din calitatea revoluționarilor, din cultura lor, din raportul lor cu laicitatea, din viziunea lor despre lume, cu toate ale ei. Ceea ce s-a întâmplat în țările arabe în numele revoluției demonstrează că mare parte din societatea arabă este încă dominată de ignoranță, analfabetism și

obscurantism religios. O revoluție care cade în obscurantism nu este cu adevărat o revoluție. Este o catastrofă! Porniserăm pe un drum spre un viitor foarte promițător, dar astăzi dăm înapoi. Suntem în plin regres.

H: Iar în acest regres ne-ntoarcem la lucruri care s-au mai întâmplat, care ne sunt familiare. În volumul III din *Al-Kitāb (Cartea)* spuneai:

O, Alep, de câte ori te-ai răsculat! Capetele fiilor tăi răzvrățiți cădeau de sabie secerate [...].
De câte ori i-ai îmbrățișat pe tirani!

Citind aceste versuri, avem impresia că e vorba despre Alepul zilelor noastre. De ce crezi că se repetă așa istoria? Cincisprezece secole de supunere față de legea sabiei?

A: S-a vorbit prea mult despre primăvara arabă ca despre o realitate care nu are legătură cu trecutul, însă, în mod cert, o astfel de legătură există. În primul rând, se uită faptul că lumea arabă a cunoscut revoluții mai radicale decât cea promisă de primăvara arabă, precum cea a zingilor¹, numită și „revolta negrilor“. Apoi, revoluția qarmaților², care doreau instaurarea unui sistem pe care

1. Revolta zingilor a izbucnit în anul 255 al Hegirei, în timpul califatului abbasid. Rebelii s-au revoltat împotriva discriminărilor sociale și economice. Au întemeiat un stat, la sud de Basra, dar apoi au fost învinși de puterea în funcție.

2. Mișcare disidentă din perioada fatimidă, care a întemeiat un stat în anul 899 d.Hr. Qarmații au elaborat o doctrină socialistă având la bază respectul față de muncă

astăzi l-am putea caracteriza drept socialist. Fără să mai luăm în calcul alte revoluții de mai mică amploare, care militau pentru libertate și egalitate în drepturi. Toate acestea, indiferent de amploarea lor, au fost mai importante și mai radicale decât primăvara arabă.

H: Trebuie să mărturisesc că n-am auzit niciodată despre revolta zingilor sau despre revoluția qarmaților în timpul studiilor mele în Maroc. În manualele școlare nu ni se spunea mare lucru. Abia la facultate, în Franța, am descoperit aceste mișcări fără precedent de protest și de luptă împotriva puterii și discriminării rasiale și sociale.

A: Problema este că istoria noastră continuă să fie istoria unor regimuri dictatoriale, nu istoria poporului. La fel, cultura noastră este cultura puterii și a regimului aflat la putere. Nu se vorbește nici despre popor, nici despre revolta sa, și cu atât mai puțin despre aspirațiile sale. Dintotdeauna, discutăm despre putere și despre califul lui Dumnezeu, uitând complet de drepturile cetățenilor.

H: Adevărul este că, dacă vrei să cunoști aceste momente din istoria arabă, trebuie să dai dovadă de mare curiozitate și de gust pentru lecturile subversive. La școală nu se vorbește despre *firaq*

și repartizarea echitabilă a banului. În anul 317 al Hegirei au luat de la Mecca piatra neagră, pe care n-au restituit-o decât douăzeci de ani mai târziu, contra unei mari sume de bani. Au fost definitiv eliminați de pe scena istoriei în 1027 d.Hr.

bāṭiniyya (grupurile *bāṭiniyya*¹ care aveau o viziune politică, printre care qarmaṭii), iar cum poliția secretă este pretutindeni în universități, numele acestor mișcări nu este niciodată pomenit.

A: Qarmaṭii cereau egalitate, împărțirea averilor și luptau împotriva mizeriei și sărăciei. Erau progresiști și făceau apologia valorilor socialiste. În viziunea lor, individul muncește și contribuie astfel la creșterea venitului comunității, iar acesta se redistribuie membrilor societății în funcție de nevoile lor și de munca depusă.

H: Adevărați pionieri ai marxismului. Este, în fapt, o revoltă împotriva lui ‘Uthmān, cel de-al treilea calif al islamului, ginere al profetului Mahomed, care și-a îmbogățit peste măsură familia și pe urmașii săi omeiazi.

A: Am putea spune că s-au revoltat împotriva califatului ca prim exercițiu politic al islamului.

H: ‘Uthmān, care a fost în două rânduri ginerele lui Mahomed, și-a uitat poporul odată ajuns calif. Astfel, reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ a devenit cel mai nedrept dintre oameni.

A: Este și motivul pentru care i-a fost asediată locuința, iar el a fost apoi ucis, la Medina, în 656 d.Hr. Revolta împotriva lui ‘Uthmān a adunat laolaltă insurgenți veniți de la Mecca, de la Kūfa (din Irak) și din Egipt, reprezentând o importantă

1. Mișcări considerate eretice, și de aceea extrem de periculoase.

Cuprins

Avertisment	5
O primăvară fără rândunici	7
Necesitatea unei relecturi: istorie și identitate	19
Regândirea fundamentelor	37
Dincolo de interesele economice și geopolitice, pulsionalul	105
Occidentul: pasionant, la nebunie	122
Artă, mit, religie	128
Poezia, între limbă și precepte	135
Dincolo de <i>Al-Kitāb</i>	150
O posibilă încheiere?	158
Concluzie Împotriva esențialismului. Noțiunea de progres în concepția islamică despre om și lume	165
<i>Glosar</i>	173